

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Potřeba hromadných žalob ve spotřebitelských sporech

V tomto článku bych rád přiblížil problematiku hromadných spotřebitelských žalob v českém právu a potřebu změn, která je v praxi stále citelnější. Ačkoliv se problematika hromadných žalob netýká pouze spotřebitelských otázek, je článek zaměřen pouze na ně, neboť spotřebitelská oblast je svým způsobem specifická.

V oblasti ochrany spotřebitele hrají důležitou roli právní prostředky ochrany. Kvalitní a efektivní prostředky ochrany znamenají efektivní řešení anomálií na trhu a přispívají k lepšímu fungování trhu a hospodářské soutěže. Spotřebitelské spory jsou do značné míry specifické. Často se totiž v rámci jednoho sporu jedná spíše o bagatelní částku. Spotřebitel tak často zvažuje, jestli má vzhledem k výši sporné částky vůbec cenu domáhat se svých práv. Mnoho spotřebitelů tak od vymáhání svých práv soudní cestou ustoupí, což vede k tomu, že jistá míra protiprávního chování na trhu zůstává tolerována. Dalším specifikem spotřebitelských sporů je také to, že ačkoliv u jednoho spotřebitele je škoda minimální, tak v absolutních číslech může být škoda způsobená jedním podnikatelem poměrně vysoká a podnikatel tak ze svého protiprávního chování těží značnou výhodu v hospodářské soutěži. Logickou úvahou pak ostatní podnikatelé mnohdy dospívají k tomu, že k tomu, aby tuto výhodu vyvážili, se musí začít chovat stejně protiprávně a dochází tak k lavinovému šíření protiprávních praktik.

Zákonodárce se snaží poskytnout spotřebiteli odpovídající prostředky právních ochrany, které by chránily nejenom jednotlivce, ale skrze jednotlivce také celou hospodářskou soutěž. Poměrně dobré zkušenosti mají zatím spotřebitelé s projektem ADR - Mimosoudní řešení spotřebitelských sporů, jehož pilotní fáze běží od 1. dubna 2008[1]. Problémem mimosoudních řešení sporů je to, že je založeno na vůli obou stran sporu řešit jejich spor tímto způsobem. V případě, že podnikatel ví o tom, že se chová protiprávně, pak většinou nesouhlasí s řešením spotřebitelského sporu mimosoudně a spotřebiteli tak nezbyvá, než se obrátit na soud nebo na řešení sporu rezignovat, což se bohužel děje poměrně často z důvodů naznačených výše. Je tedy třeba poskytnout spotřebiteli také efektivní prostředky soudní ochrany.

Náš právní řád po vzoru kontinentální právní tradice vychází z toho, že rozhodnutí je závazné pouze pro účastníky řízení. Je to logické, neboť účastníci soudního řízení měli možnost ovlivňovat jeho průběh, například tvrzením rozhodných skutečností a předkládáním důkazů. Úvaha českého zákonodárce o právní úpravě prostředků ochrany byla ale do značné míry ovlivňována také procesní ekonomikou. To vedlo například k možnosti spojení věcí dle ustanovení § 112 občanského soudního řádu. Procesní ekonomie ovšem vedla ještě dál, a to k zavedení tzv. hromadných (kolektivních) žalob. Pojem hromadná žaloba lze definovat různě. Poměrně výstižnou definici přináší například Winterová, když hromadnou žalobu definuje jako „žalobu podávanou v zájmu většího okruhu osob, které mají shodné nebo obdobné nároky, avšak nejsou účastníky řízení o nich, i když z výsledku řízení mohou potom profitovat“[2]. Konstrukce institutu hromadné žaloby je pro kontinentálního právníka svým způsobem nelogická, protože rozhodnutí soudu je závazné i pro osoby, které se vůbec neúčastnili soudního řízení. Není náhodou, že hromadná žaloba se objevila v oblasti angloamerického práva, které je založeno na precedenčním principu. Hromadná žaloba totiž v podstatě znamená, že pokud by jiný spotřebitel v budoucnu žaloval stejného podnikatele ze stejného nároku, má se na něj

vztahovat předchozí rozhodnutí soudu. Precedenční charakter rozhodnutí o hromadné žalobě je tak zřejmý. Hromadná žaloba ovšem dnes není otázkou pouze angloamerické právní úpravy, ale tento institut byl v různých modifikacích převzat i do kontinentální právní úpravy.

Zelená kniha o kolektivním odškodnění spotřebitelů[3] (dále jen Zelená kniha) uvádí, že třináct členských států EU v současné době disponuje určitou formou kolektivního odškodnění, jímž je zástupná žaloba, skupinová žaloba a mechanismus precedenčních případů.

V České republice je procesně právní úprava v oblasti soukromého práva obsažena především v zák. č. [99/1963](#) Sb. občanský soudní řád v platném znění. Tento zákon obsahuje z našeho pohledu relevantní ustanovení v § 83 a § 159a. V § 83 odst. 2 písm. a) a b) je stanoveno, že zahájení řízení o zdržení se protiprávního jednání nebo o odstranění závadného stavu ve věcech ochrany práv porušených nebo ohrožených nekalým soutěžním jednáním, nebo o zahájení řízení o zdržení se protiprávního jednání ve věcech ochrany práv spotřebitelů brání též tomu, aby proti témuž žalovanému probíhalo u soudu další řízení o žalobách jiných žalobců požadujících z téhož jednání nebo stavu stejné nároky. Toto ustanovení tak zakládá v těchto případech překážku litispendence. V § 159a odst. 2 pak zákon stanoví, že výrok pravomocného rozsudku, kterým bylo rozhodnuto ve věcech uvedených v § 83 odst. 2, je závazný nejen pro účastníky řízení, ale i pro další osoby oprávněné proti žalovanému pro tytéž nároky z téhož jednání nebo stavu. Projednání obdobné žaloby proti žalovanému pro tytéž nároky z téhož jednání nebo stavu pak brání překážka rei iudicatae.

Institut hromadné žaloby je většinou spojován s pojmem kolektivního odškodnění, což české právo v této podobě nepřipouští. Výše uvedená ustanovení tak sice upravují žalobu, která vykazuje prvky žaloby hromadné, nicméně v praxi nepřináší kýžený efekt kolektivního odškodnění, a proto nelze v souvislosti s českým právem hovořit o institutu hromadné žaloby v pravém slova smyslu. Především je třeba upozornit na fakt, že § 83 odst. 2 písm. a) a b) hovoří pouze o žalobách negatorních. Ačkoliv si lze představit situaci, kdy to bude samotný spotřebitel, který žaluje podnikatele za porušení svých práv v režimu těchto ustanovení (Winterová tyto žaloby označuje jako žaloby soukromé[4]), tak tato úprava směřuje typicky na případy, kdy spotřebitelská organizace žaluje podnikatele na zdržení se protiprávního jednání, jímž jsou poškozována práva spotřebitelů (Winterová je označuje jako žaloby spolkové[5]). Rozhodnutí v takové věci je pak závazné i pro jakoukoliv obdobnou žalobu požadující stejné nároky proti stejnému žalovanému ze stejného jednání či stavu. Jedná se tak většinou o tzv. zástupné žaloby, kdy zájmy spotřebitelů hájí spotřebitelská organizace, jejíž práva k zastupování spotřebitelů plynou ze speciální právní úpravy[6]. Problém této právní úpravy je v tom, že podnikatel svým protiprávním jednáním mnohdy působí spotřebitelům značné škody. Spotřebitelská organizace může přitom žalovat pouze na zdržení se protiprávního jednání, nikoliv na náhradu škody pro jednotlivé spotřebitele. Ti tak musí podat samostatnou žalobu na podnikatele s uplatněním nároku na náhradu škody. Většinou ale spotřebitelé vyčkávají, jak dopadne spor spotřebitelské organizace s podnikatelem a teprve podle jeho výsledku se rozhodují, zda uplatní nárok na náhradu škody. To jde ovšem tak trochu proti původnímu požadavku procesní ekonomie.

Evropská Komise si uvědomuje problém, který plyne z neefektivních prostředků právní ochrany spotřebitelů v některých členských státech a upozorňuje na to, že „vzhledem k tomu, že se hromadné spotřebitelské trhy rozvíjejí a získávají i přeshraniční rozměr, může se obětí stejných nebo podobných praktik hospodářského subjektu stát celá řada spotřebitelů. Dopad nezákonných praktik může být tak velký, že může dojít k narušení trhů.“[7] Proto je podle názoru Komise třeba zvážit, zda by nemělo být překročeno k akci na úrovni ES/EU k zavedení účinných systémů kolektivního odškodnění.

Z hlediska českého práva je samozřejmě třeba postupovat obezřetně a zvažovat, jaké dopady by mohlo mít přijetí institutu plnohodnotné hromadné žaloby, tedy i s institutem kolektivního odškodnění do českého procesního práva. Současná právní úprava je nicméně nevyhovující a

vyžaduje změnu, neboť neposkytuje dostatečnou ochranu spotřebitelům a tuto ochranu jim nemůže zajistit ani spotřebitelská organizace, jejíž právní postavení je poměrně slabé. Často se stává, že žaloby spotřebitelské organizace na zdržení se protiprávního jednání, které poškozuje spotřebitele, se táhnou dlouho a spotřebitelům, kteří již byli tímto jednáním postiženi, prakticky nic nepřináší.

Dle mého názoru by bylo nejvhodnější, aby spotřebitelská organizace kromě žaloby negatorní mohla podat také zástupnou hromadnou žalobu na náhradu škody pro jednotlivé spotřebitele. Z hlediska zachování jistých základních procesně právních principů kontinentálního práva by mohl být v této konstrukci zvolen tzv. model opt-in. Model opt-in vychází z toho, že rozhodnutí o hromadné žalobě bude závazné pouze pro ty osoby, které vyjádří svou vůli do takovéto dotčené skupiny patřit. Nejsou tedy sice účastníky řízení, ale mají informace o tom, že se rozhoduje také o jejich právech a že rozhodnutí bude závazné i pro ně. Druhou možností, která je dle mého názoru pro české právo spíše nevhodná je model opt-out, kdy do skupiny osob, která bude vázána rozhodnutím o hromadné žalobě, patří všichni, kteří nevyjádřili svoji vůli do této skupiny nepatřit. Toto řešení může být problematické jednak z hlediska ochrany práv takto dotčených osob a jednak z hlediska přerozdělování možné vysouzené náhrady škody.

Model opt-in je dle mého názoru pro českou ochranu spotřebitele vhodnější, protože poskytuje lepší ochranu poškozeným osobám, které se musí přihlásit do skupiny osob, pro něž bude rozhodnutí závazné. Dále tento model klade i větší důraz na kvalitní práci spotřebitelské organizace, která se tak bude snažit žalovat pouze skutečně závažné případy s velkým množstvím poškozených osob, které se jí předem přihlásí. Model opt-out by mohl svádět k podávání velkého množství žalob, a to i v situacích, kdy počet poškozených spotřebitelů nebude vysoký. V neposlední řadě je model opt-in transparentnější především s ohledem na současnou nedokonalou českou právní úpravu, kdy se o tom, že je rozhodováno v režimu § 83 nevydává žádné zvláštní rozhodnutí. Pokud by byl přijat model opt-in, tak i kdyby soud nevydával zvláštní rozhodnutí o tom, že se vede řízení o hromadné žalobě, tak by spotřebitelská organizace (popř. i soukromý žalobce jako zástupce poškozených spotřebitelů) musela vyvinout velké úsilí k rozšíření informací o vedeném nebo připravovaném soudním řízení.

Z praxe vím, že spotřebitelé by takovéto nebo obdobné nastavení právní úpravy uvítali, neboť ve chvíli, kdy mají postupovat proti podnikateli sami, jsou často od podání žaloby odrazováni důvody, jako jsou náklady řízení, jeho zdouhavost a neochota soudit se kvůli bagatelním částkám. Doufejme tedy, že zákonodárce učiní v současné nevyhovující právní úpravě změny, které přinesou zlepšení ochrany spotřebitelů v České republice a přiblížení standardům ochrany spotřebitele v západní Evropě. Jestli to bude pod vlivem působení ES/EU je v podstatě lhostejné, důležité je, aby tyto změny přinesly kýžené zlepšení situace.

Mgr. Tomáš Palla,
právník SOS - Sdružení obrany spotřebitelů, o.s.

---

[1] Blíže viz <http://adr.komora.cz>

[2] WINTEROVÁ, A. Hromadné žaloby (procesualistický pohled), Bulletin Advokacie 10/2008, str. 22

[3] Zelená kniha o kolektivním odškodnění spotřebitelů, KOM(2008) 794 v konečném znění

[4] WINTEROVÁ, A. Hromadné žaloby (procesualistický pohled), Bulletin Advokacie 10/2008, str. 22

[5] tamtéž

[6] Např. § 25 zákona č. [634/1992](#) Sb. o ochraně spotřebitele v platném znění

[7] Zelená kniha o kolektivním odškodnění spotřebitelů, KOM(2008) 794 v konečném znění, str. 3

Další články:

- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)
- [Zneužití práva na přístup podle GDPR](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [Právní povaha sítě elektronických komunikací - režim náhrady škody](#)
- [Náhrada ušlého nájemného při předčasném ukončení nájemní smlouvy na nebytové prostory](#)
- [Jak fungují plánovací smlouvy v reálných situacích \(2. díl\)](#)
- [Nejvyšší soud a forma smlouvy o smlouvě budoucí: krok zpět v ochraně právní jistoty?](#)
- [„Za každou kauzou je živý příběh“](#)
- [Přehnaná, nebo důvodná prevence? Zajištění a utvrzení závazků v praxi](#)
- [Spoluvlastnictví a správa společné věci](#)
- [Doručování soudních písemností ze zahraničí do ČR](#)